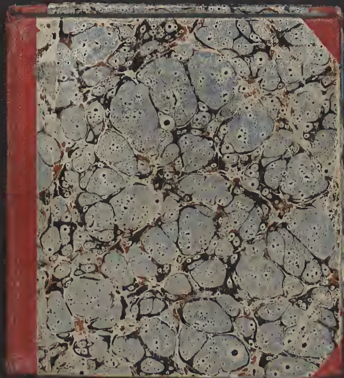

a b c d e

f l m n o

t u v r y

f g h i j

p q r ſ s

ʒ þ æ y.

Nytilegt Barna-Gull,

eda

Stöfunar- og Lestrar-qver

handa

Börnum,

frá

Bjarna Arngrimssyni,
Sóknapresti til Mela og Leirár í Borgarfirdi.

Nýkanir næra únga en gledja gamla.

Beitistödum, 1817.
Prentad á kostnad ennar konúnglegu islendsku Vísinda-Stiptunar,
af Faktóri og Bókþryckiara G. J. Schagfiord.

Öllum

Barna = Vinum

ædri Stéttar

og

Lægri

á Islandi,

vogar þeßi einfalda Stofunar- og Lestrar-Tilraun ad sýna sig; felur sig audmjúkast og alúdlega þeirra ásjá og lidsinni til framqvæmdar ætlun sinni, og telur sér sanna hefd, ad mega, undir þeirra Stjórnun og fylgi, vekja til frjófgunar enar veikustu og minnstu Urtir, er spretta fram í þeirra stærri eda minni Aldinreit, hvørs blómgan er þeirra hjartfólgin umsorgan og miklu laun.

Rithøfundurinn.

I. Vetrar Vika.

Börn! takid eptir: i dag er Föstudagur fyrstur i Vetri; nú ega byrja yckar Lærdóms-yckanir; ridur því á, þid keppist vid. Er hjer sitt Qverid handa hverju yckar, í Vetrargjöf; heitir þad Barnagull, lítid á! þid þecktud þó í vor alla bókstafina á Spjaldinu yckar, Híngad egum vid ad vera komin á Fimtudags-qvöldid, er kemur; skodid! — ecki er viku-verkid stórt! — einúngis Stafrofid, 4 stafir á dag. Vid skulum þá byrja! en med því Bænar-ávarpi fyrst: Gud gefi mjer lyst til gott ad læra! nú þá!

a b c d e f g h

— bje sje dje — eff gje há

i j k l m n o p
— joð ká ell emm enn — pje
q r sz t u v x y
kú err ess tje — vaff eks —
z þ æ ø.
seta þorn — —

Merk: Þegar Barnið hefir lært að þeckja bókstafina vel áfram, skyldi Kennarinn láta það ítreka þá apturábak, upp og niður, svo það þeckji enn ecki læri þá.

2. Vetrar Vika.

Sæmilega fór, Børn góð! vikuna sem leið; mikið sigursæll er góður vilji. Þessa er yckur einúngis

og læra þeckja þeirra ýmislegu Adgreiningar, gyldi og úttal. Takid nú ofur vel eptir og setjid allt á yckur. Gud gefi mjer lyst til g. a. l.

Líkir ad lögun:

l i j f ſ n u y m r ꝛ k
t c e a æ d ø q g ð v
b h p þ z ß.

Einfaldir Hljód- eda Raddar-stafir:

a e i o u y.

Tvøfaldir Hljódstafir:

á (aa) é í ó ú (w) ý Æ
(ai ei ey) ø (au øi).

Merk: Ad einføldum hljódstøfum er qvedid lint, til dæmis: af, er, inn, op, und, ytst; [illegible]øldum hardt, til d.: ár, é fiendur

aldrei í upphafi ords, en á ad lesast sem je, t. d.: mér (mjer), þér (þjer), ís, ós, úr (úrverk), ýr (bogi), æst, ønd (aund).

Samhljódendur eru þessir 20:

b c d f g h k l m n p q
r s t v x z þ j.

Tvöfaldir Samhljódendur:

x (ks) z (ds, ss, st, og gyldir ætíd 2 bókstafi)

Varastafir: b f m p v.

Tángustafir: d l n t þ.

Gómstafir: g k q h j.

Tannstafir: c r s z x.

Merk: Samhljóds-stafir verda ecki nefndir, því sídur þeir myndi nockurt ord útaf fyrir sig, nema hljódstafur hjálpi þeim; t. d.: b verdur ecki nefnt, nema j og e fylgi med; h og j eru ad álíta sem hjálparstafir í vorn máli.

3. Vetrar Vika.

Fyrst þid kepptust svo vel vid vikuna sem leid, er ockur þeßa ætlad, til skemtunar í stadinn, ad skoda hvornig stafirnir lita út, þegar þeir hafa meira vid; giörid ecki nema litid á, hvar þeir standa, fyrir ofan þá brædur sina óbreyttu stáfina! Svona breyttir taka þeir upphaf á klausum og merkisordum. Giörum ockur þá fyrsi sem best kunnuga; svo koma einfoldnstu. Adqvædin med Vara- og Tungu-stöfum. — gaman verdur þad! — Gud gefi mjer lyst til gótt ad læra!

A B C D E F G H J K
a b c d e f g h ij k
L M N O P Q R S T U
l m n o p q r ſ t u

V W X Y Z Þ Æ Ö.
v w x y z þ æ ö.

Merk: W eda w (tvøfalt vaff) er þýdskur bókstafur, sem ekki á heima í íslendsku máli.

Med Varastöfum.

A ab abb, eb ebb, ib ibb, ob ub.
af aff, ef eff, if iff, of uf.
am amm, em emm, im imm, óm, umm.
ap app, ep epp, ip ipp, óp, up.

Med Túngustöfum.

A ad add, ed edd, id idd, ód, úd.
at att, et ett, it itt, ót, ut.
al all, el ell, il ill, ol, ul.
an ann, en enn, in inn, ón, un.

4. Vetrar Vika.

Skodid nú, Børn góð! hvørsu ágætur hlutur þad er, ad vera ydinn og stundull vid verk sitt; þid hafid nú aflokid því á 3 vikum, sem margir jafnaldrar yckar eru ad sagla og stagla vid í 2 eda 3 vetur, af því þá vantar lyst og alúd til ad læra. Vid skulum nú halda áfram med hægustu Góms- og Tann-stafa adqvædin þessa viku. Þá til verka! Gud gefi mjer lyst til gott ad læra!

Med Góm- og Tann-stöfum.

Ag agg, eg egg, ig igg, og, ug.
ak akk, ek ekk, ik ikk, ok, uk.
ar arr, er err, ir irr, or, ur.
as ass, es ess, is iss, os, us.
ax ex ix ox ux.

Blandadir Hljód- og Samhljóds-stafir.

A ad ád al ál ar ár at át.

E ed ef eg ek el em en er et ey.

I id if il is ís.

O ód of óf ok ók ól op óp ös ór.

U úd úf úr út.

Y ýd ýf ýr ýt.

Æ æd æf æg æl æp ær æs æt.

Ø ød øl ør øs.

Merk: Þar sem tvø ord eins støfud koma fyrir, verdur Kennarinn ad minna barnid á ad qveda hardt ad því seinna, vegna þess tvøfalda hljódstafs.

5. Vetrar Vika.

Merkilega leystud þid af hendi nærsta viku-verkid, á! strax í giærmorgun var þad búid, svo þid

áttud frí frá middegi, og mättud leika yckur gódan tíma; ecki skal eg þó fyrir það herda um of ad yckur skemtuna þessa viku; skodid viku-skamtinn! ecki er hann lítill, heldur í þetta sinn." Lýsing þá! G-geft mjer lyst til gott ad læra!)

Eins Adqvædis Ord.

B. ba bad fad fád nad nád tad tád.
be bed géd léd fed féd ted téd.
bi bíd bíd lid líd nid níd ríd.
bo bod god gód mod mód vod.
bú búd búd lúd núd rúd súd.
bý býd hýd lýd sýd þýd.
bæ fæd gæd hæd læd mæd ræd.
bø hød led red ted rød.

D. da draf haf háf kaf káf raf ráf.
de dref géf hef kéf nef ref sef.

di drif lif lif rif rif þrif þrif.
do dof hof hóf lof rof vóf þóf.
dý dýf hrýf klýf rýf stýf.
dø døf høf køf løf tøf vøf.
F flag dag hag lag lág nag sag.
fe ferg berg dverg merg.
fo flog log lóg rog róg vog vóg.
fu flug fljúg bug bjúg dug drjúg.
fy flyg gyg lyg syg.
fæ fæg bæg hæg næg sæg þæg.
fø fløg bøg høg løg møg røg.

Merk: Ofta ráð er: ad Kennarinn vildi jafnfr: mt vekja Barninu eptirþanka, med því, ad spyrja þad um og utlista því ordanna þýdinau, hvada hlutur egi þad eda þad-nafn, sem fyrikemur, hvört ordid se Nefndar-, Asigkomu-

lags- eda Tídar-ord, og svo framv.
Til dæmis væri reynandi á þessum:

Heitt bad, leidt kad, beitt nad.
Mjúkt bed, ljúft ged, hef sjed.

6. Vetrar Vika.

Nú verdum vid ofurvel ad keppast vid komandi viku, svo vid getum eins vel skilist vid þenna viku-skamt, sem hina fyrri, þó hann se litid eitt drjúgari, enda erud þid nú farin ad æfast nockud; komd til! vid skulum reyna hvad vid getum! Gud gefi m. &c.

G gá gack hakk lakk makk pakk.
ge geck feck bekk rekk seck þekk.
gi gikk bik hik lík rík vik ?ík.
H. ha hal hal kal kál sal sál tal tál.
he hel fel gél jel mel mél jel.

hi hil bil fil gil til vil þil.
ho hol hól bol ból kol kól mól.
hy hyl byl dyl kyl myl vÿl þyl.
hæ hæl bæl fæl mæl sæl tæl.
hø hjøl bøl føl møl søl tøl vøl.
K ka kal kall dal dall gal gall.
ke kél kéll fel féll géll hel hell.
ko koll holl hóll poll toll þoll.
ky kÿll fyll gyll hyll mÿll tyll,
kø køll bøll føll gøll høll vøll.
L la lamb dramb kamb ramb þamb
le lemb kémb remb þemb.
lo lomb vomb þomb.
Ljótt hakk raudt lakk leidt pakk.
Klæd bekk fæd rekk bæt rekk.

Svart bik, þurrt rik, stutt vik.
Heitt kál, skir sál, hált tál.
Hátt fall, ramt gall, þúngt fall.
Hvitt lamb, sált dramb, hyrd kamb.
Lembd ær, kembd mær, fremd nær
Naudt gull, vomb full, þunnt full.

7. Vetrar Vika.

Ecki stód þad mjøg mikid fyrir, þó drjúgari væri iku-ætlanin sídast. Skodid nú, hvort ecki sannast ad eg hefi sagt yckur: ad allt tekst med ydninni, g hún eykur alla ment. Spái eg þid reynid ad ecki sídur sannmæli þessa viku, látid sjá! Gud efi mjer lyst til gott ad læra.!

M ma man mann rann van vann.
me men menn sen senn tenn.
mi mín minn sín sinn sín sinn.
mo mor sor gor hor vor hor.
mu mun munn kunn runn hunn
my myr dyr dýr kyr kýr lýr.
mæ mæn bæn hæn ræn væn.
mø møn grøn løn vøn høn.
N na nap gap hrap krap lap tap.
ne neip geip keip kleip sveip.
no norp hopp sorp sopp horp.
nu núp djúp drjúp hjúp krjúp.
R ra ras rás lás lás mas más.
re rein bein hein mein tein.

R ri ris ſis ſlis ris gris hris vis
ro rós dos dós ſjós los ljós þjós
rø raus daus fraus gaus haus
S ſa ſat fat fát gat gát mat mát
ſe ſeinn beinn hreinn ſteinn.
ſi ſit bit bít krit krít lit lít.
ſo ſod gnod hnod rod vód þjód
ſu ſull bull full fúll gull gúll
ſý ſýt být flýt hnýt lýt nýt þýt
ſø ſølt følt gølt hølt rølt vølt
Byrd mann, hyrd rann, fé vann
Gyllt men, djúpt fen, ſtór ben.
Grunnt lón, megn ſón, hár tón.
Hoſt rós, trúr lás, ljótt más.

Hlytt sat, vldt gat, et mat.
Sárt bit, þarft rit, gott vit.

8. Vetrar Vika.

Ecki fór þvi fiærri, sem eg gat til, allvel geck med sidustu ætlunina; þvi viðari von hefir eg um, ad eins, og ecki midur, takist til þeßa viku. Skritin eru ord þau og sámstædur þær er hjer nú koma fyrir. Gaman! gaman! Gud gefi mjer l. t. g: a. l.

T ta taks baks dags fax lax sax.
te teigs beigs deigs feigs geigs.
to togs fox loks rocks socks vóx.
tu tugs búks dugs flugs súgs.
tæ tæks hægs nægs sægs þægs.

V va vart dart hardt nart part.
ve vert bert gérdt herdt stert.
vo vort gort kort port tort.
væ vært bært fært hært sært.
vø vørd børd hørd jørd mørd.
Þ þá gá gjá há hjá lá ljá sá sjá.
þé þént dent lént ment prent.
þi þiñ finn hiñ minn siñ vinn.
þó þró bjó fró hjó kló mjó sjó.
þu þurt burt furt jurt kurt surt.
þæ þægt bægt fægt hægt nægt.
þø þøgn gøgn løgn møgn søgn.
Lær þér, nýtt qver, gagn er.
Gött barn, trútt hjarn, þardt skarn.

Bjart ljós, dymmt fjós, mjór ós.
Stutt ord, lángt bord, græn stord.
Hrein hønd, breid bønd, heit lønd.
Hrátt egg, grátt skégg, smátt hregg.
Jarpt fax, stór lax, beitt sax.
Væun sár, nýr lár, gult hár.
Svert lás, grá más, lágt hús.
Heitt kjøt, slétt slet, nett fet.
Vott hey, fríd mey, køld ey.

9. Vetrar Vika.

Svo vel kepptust þid vid afsidna viku, Børn góð! ad þid egid skilid þó yckur yrdi lofad til kirkjunnar á Hátídinni; þid skulud líka fá þad; verdi vedrid bærilegt og þid keppist vel vid þángad til; vel æ

tilvinnandi. Sjá! hjer kemur skrifin Barna-saga. Guð gefi mjer lyst til gott að læra!

Páll og Jón.

Þar var eitt barn, sem hêt Páll hann fêck skyr og mjólk út á í ask sinn; þar sat nú Páll með ask sinn á knjám sêr, og sêllst vel á; tók hann því til máls og spyr: hvar fæst mjólk og skyr frá? — Jón. Þeß er rêtt spurt, barn mitt! spyr að eins, svo fær þú greind með tíð. Kom með mêr, þá skalt þú sjá að sjá, hvar menn fá sêr mjólk frá. Nú fór Jón og Páll með út í fjós, þar var margt nýtt að sjá; eitt var kýr, sem stóð sêr á bás,

hún var raud ad lit, stór og hyrnd. — Jón. Lit nú á, Páll minn! Þar sjer þú þann grip, sem mjólk fæst af. Um leid rak kýr sú upp gaul, bo, bo, bo. — Jón. Þú ber þá kennsl á mig! satt er þad! fór hann þá og tók hey = visk úr meis, er þar stód skamt frá, í mod = bás, og baud kú; hún greip strax vid og át hvert og eitt strá hreint upp í mold. — Jón. Gjæt nú ad, Páll minn! í þeim skinn = svepp, sem þú þar sjer, er nú mjólk geymd; þar fæst hún úr. Jón lét Pál sinn sjá til; greip þétt um skinn = svepp þann, og strax flaut þar mjólk fram. —

Pál rak nú í stans, eins og von var. Í bás skamt eitt þar frá, leit Páll kálf og spyr: hvad sje eg hér nýtt? — Jón. Það er úngt barn, sem mín kýr á; tók Jón þá kálf sinn og lét Pál sjá, hve gladt hann saug sér mjólk úr svepp þeim, sem fyrr var frá sagt. — Páll. Oh! oh! slíkt hef eg ei fyrr sjed. — Jón. Satt og rétt! svo kyß mig þá, fyrst þú feckst svo margt nýtt ad sjá, sem nú hef eg sýnt þér.

10. Vetrar Vika.

Svo fór, sem mig vardi, gaman þókti yckur ad Mjólkur, sögunni hans Páls litla, enda geck

yckur nú venum framar, svo ecki bar mikid á, þó Zátidin kippti nockud úr fyrir ockur — þá er lika ad búast vid Nýársdeginum þessa viku — þenkid til þess! látid siá! keppist nú vid; kemur ein Sagan enn! Gud gesi mjer lyst til gott ad læra!

Ulfur og Lamb.

Frá því er sagt um Ulf, bit=varg þann, ad hann kom eitt sinn ad læk, og drack þar af. Nú kom og Lamb, þad var mjøg svo þyrst, vek sér því skammt eitt á bug og drack med. Strax sem hitt fól vard þess var, og sier Lamb skammt frá sér, gëck hann til þess med grimd og tók til máls: Nú sie eg hvad er, og hvi þad var grugg eitt, sem eg drack; þad er þín skuld, hitt verk er þad, af hreck gjørt af þér, ein

mér til meins. — Af mér! nei, lángt frá! gaf Lamb til svars; það hef eg ei né fæ gjört; eg, sem fjær stend, og ei svo hátt við straum, sem þú. — Fjas og mas, varð nú greinds Ulfs svar; þó satt það sé og þú sért sikn, samt er sú kind, sú ær sök þeß, sem gaf þér líf og bar þig í heim vorn. Eg krefst þíns lífs í hefnd þeß brots. Um vægð bað Lamb og rétt, en öll bæn var spillt; rétt var ei að fá. Ulfs tönn tók svar; eitt vein að eins, og strax var Lamb það dautt.

Hver vald og makt er allt, þar mun bágt að fá rétt.

II. Vetrar Vika.

Lidin eru Jólin, úti er Nýársdagurinn, byrjad er árid, Børnin góð! gjet eg til ad lystin til þess gott ad nema heldur vari enn ecki, med nýum tímaskiptum, enda kjemur nú, sje eg, gætnisverd saga fyrir børn; munid eptir því, sem hún kennir ydur. Gud gefi mjer lyst til gott ad læra.

Satt er best, lygd verst.

Barn mitt gott! mæl þad eitt, er þú veitst ad satt er, svo ser þú síst góds á mis.

Eitt barn tók sér þann sid, þad rak opt upp hljód af hreck vid fólk: — æ þá hund-skømm! hann beit mig! æ kom! kom fljótt! jeg bid um hjálp, jeg er í neyd! —

Fólk hljóp til svo fljótt, sem unnt var, en— hvad var ad? ei par, hund var ei ad sjá, nè neitt til meins, ell hljód og koll um hjálp var narr og lygd. — Nú leid og beid, fólk gaf sig úr Því sátt um hljód og koll greinds barns, Þad tók Þau, eins og var, hreck einn. — Loks bar svo til, ad sveinn sá vard á leid grimms hunds, sem flaug strax á hann. — Nú rak hann, sem von var, upp hljód, eins og fyrr, og bad sèr lids, en fèck nú ei líkn; fólk Þad, er í grend var og gat heyrt, gaf sig ei ad, Því Þad hèldt skræk hans gabb og glens, eins og vant var; vard svo hunds bit Þeß drengs

tjón. — Æ! lát þér það sagt, barn mitt gótt! met æ satt best en lygð verst, og mæl hvørt þitt orð satt og rétt; því það barn, sem opt fer með lygð, venst á illt og fær ei likn, þá heizt þarf við, og neyð ber að; það fer á mis við margt gott, við trú og hjálp fólks, er og bágt, já! nauð er það, að hvört orð slíks barns, þó satt sé sagt, metst úr því, líkt sem fyrr var, flærð og fias.

12. Vetrar Vika.

Hana nú! búin eru eins aðqvæðis orðin, og var ecki fiarska lengi; miklu getur yðnin til vegar

komid, elsku Börn! látum þad eins sannast þessa viku. Nú koma tveggja adqvæda ordin, skritin eru þau lika. Gud gefi mjer etc.

A abb a ad a ard a asn a aug a.
E enn i ein ir end i elsk a eld ur.
I id a ill a ill ur illsk a il ur il ja
O odd ur ód ur ok ur oft ur ot ur.
U ugg ur urg ur úd i úf ur úlf ur.
Y yd ur ydr an ýk jur ýlf ur ynd i
Æ æd ra æf a æl a æp a ærsl a.
Ø ørd ur øfg ar øgr ar økl ar ørv ar
B bag i bagg i bed ur bedd i bol i.
bid ill mid ill rid ill snid ill.
budd a gudd a rudd a sudd a.
bød ull rød ull sød ull stød ull.

D draf a graf a kraf a kaf a káf a.
dreif a greif a hreif a þreif a.
dof inn hof in hóf inn þóf inn.
F fág a bag a bág a lag a lág a.
fing ur hríng ur kríng ur slíng ur.
feg ur bøg ur køg ur møg ur.
G gáng a háng a láng a máng a.
gól ar gól ar fol ar fól ar ról ar.
gyll ing fyll ing hyll ing tyll ing.
H hal a hál a hall a hardl a.
hvel ja dvel ja qvel ja vel ja.
hyl ur byl ur býl ur þyl ur.
K kall a dall a fall a gall a lall a.
kéll a hell a fell a géll a rell a.

koll a boll a holl a moll a poll a.
køll in føll in fjøll in høll in.

Feit ur ard ur þyck ur gárd ur.
Þúng ur bagg i leid ur sagg i.
Rjód ur bid ill beitt ur snid ill.
Fag ur rod ull hæg ur sod ull.
Láng ur síng ur víd ur hríng ur.

13. Vetrar Vika.

Ad þessari viku lidinni er hálfnadur Veturinn, enda eru nú þegar hálfnud tveggja adqvæda ördin, svo vid ljúkum nú vid þau þessa viku, ef ad lagi fer; litid á viku-skamtinn! bodist hefir brattara,

 en

en alle vinnst med ydninni og gódum vilja. Gud gefi mjer lyst til gott ad læra!

L lam ar ham ar hám ar ram ar.
lem ur kém ur krem ur sem ur.
læm ist dæm ist ræm ist tæm ist.

M man a mán a dan a dán a ran a.
mun ur munn ur run ur ruñ ur.
mæn ir bæn ir ræn ir spæn ir.

N nap ur dap ur slap ur sláp ur.
nýp ur drýp ur krýp ur sýp ur.
næp ur dræp ur glæp ur kjæp ur.

P par a pár a far a fárr a hárr a.
perl a ferl a fell a kérl a suerl a.
purk a lurk a skurk a þurk a.

Q qvad ir qvèd ur qvid ur qvol ar.
R raſa ráſa baſa báſa máſa.
riſa ríſa kiſa miſa piſſa viſſa
roſa róſa doſa dóſa móſa.
S ſát a bat a bát a gat a gát aját a
ſit ur bit ur bít ur lit ur lít ur.
ſvord ur fjord ur gjord ur mord ur
T tart i fax i lax i ſax i vax i.
text i dekſtr i vext i veſt i verſt i.
togs ins foks ins loks ins roks ins.
V vart a kart a mart a nart a.
vilt u villt u bilt u gilt u gyllt u
vær um bær um fær um lær um

Þ þánka dánka hánka ránka vánka
Þekur lekur rekur sekur tekur.
Þorskur doskur horskur skotskur
Þundur dundur hundur lundur
Þýddur hýddur prýddur skrýddur
Þæfdur sockur. Vidur smockur.
Samka berjum Rída skérjum.
Skipi lenda Binda enda.

14. Vetrar Vika.

Nærri fór gátu minni sídast, Born! tækilega bundud þid endann á tveggja adqvæda ordunum; skal eg nú segja yckur sögu: gamli Þorri gengur í gard í dag, svo heitir sá fyrsti mánudur eptir midjann Vetur; skodid! þessa fyrstu viku af honum er

ykkur lika ætlað að stafa skrítnar frásögur. Guð gefi mjer lyst til gott að læra!

Myndin á veggnum.

Ekki er eg því lík herfa, sem hann Halldór, hann bróðir sinn skugg ann sinn, sagði Brandur litli við hana móður sína. Í gjærqvöld kénndi hann Stirbjörn mér að gjöra skrítna mynd á þilið; það er einber skugg inn af fingrum mínum; þér mun géfa á að líta, móðir mín! þegar ljósið kémur upp í qvöld, skal eg sýna þér hvorninn eg fer að. — Þú gjörir rétt, barnið mitt! að leika þér við skugg-ann þinn, sagði móðir hans, það eru fá-vís börn, sem hræðð eru við hann.

Kéttlíngurinn.

Kétta átti einu sinni litinn kéttlíng, hann var svo vondur, ad hann æ tid beit módur sína til blóds, þegar hún kom og vildi géfa honum ad sjúga. Mellan þordi varla ad koma nærri honum, og um sídir hætti hún fyrir fullt og allt ad koma til hans. Hvar lendti þad nú? Hid vonda kéttlíngs mor hlaut ad svellta í hel. Þannig mundi líka fara fyrir slæmum bornum, ef fadir og módir yfir gæfu þau, og vildu eckert um þau hyrda.

15. Vetrar Vika.

Allvel tókst yckur med sogurnar; þad er líka sannast

ad segja, þær vóru kátlegar. Nú koma þriggja adqvæda ordin, og nú liggur á þid farid stillt og seint fyrst um sinn; setjid vel á ykkur adqvædin, sem liggja til hvørs ords, og týnid þau med gætni saman; reynum hvørnig fer! Gud gefi m. etc.

Aud an uin end an um æd un um.
Bald inn i bend unn i byrd inn i.
Dafn ad ur dauf ing i døf inn i.
Fagr ad ur fregn ad ur flys júng ur.
Gáng and i gégn and i gynn and i.
Hakk ad ur hvekk jad ur hækk ad ur.
Karl in um kéld un um kólf un um.
Last ad ur lemstr ad ur lim ad ur.
Mán ud um mein ud um mynd ud um
Nabl an um not ud um næp un um.

Part in unn purk unn i pør unn i.
Qvad irn ar qvinn urn ar qvol ad ar.
Raf ad ur reif ug ur røsk leg ur.
Sad sam ur sid prúd ur sótt nœm ur.
Tarf kálf ur tor sókt ur tyrf ing ur,
Vand leg ur vind leg ur vœn leg ur.
Þagn ad ur þúng ad ur þrœlk ad ur.

Af gáng ur af rakst ur af rif ur.
Ar deg is ár rif ull ár vak ur.
At vinn a at háfn ir at hug i at ork a
A vyrd ing á fell i á kaf i á nœg ja.
Barn dóm ur úng dóm ur mañ dóm ur
Bún ing ur flutn ing ur hyng ling ur.
Být úng ur Hofr úng ur sil úng ur.

Helf ing ur Þridjúng ur fjórdúng ur
Fimt úng ur sjøtt úng ur átt úng ur
Jlaung un ilenging iñstæda itala
Omagi ómegi ómenning ótími

16. Vetrar Vika.

Þegar Þid haldid svona vel áfram, eins og Þid gjordud med Þriggja adqvæda ordin vikuna sem leid, getid Þid med aldrinum vordid skynugar og nytsamar manneskjur. Mikil ánægja verdur yckur Þad; takid eptir! Nú koma, sie eg er, fjøgra og fleiri adqvæda ord. Gud gefi mjer lyst t. etc.

A vinn ing ur at hug a sam ur.
Bjarg ar leys i búr a skap ur.
Dofin leik i dugn ad ar leys i.

Ept ir leitn i   ept ir mál i.
Fá mál ug ur   fljót hug ad ur.
Gam an sam ur   góð vil jað ur.
Hard hnakk ad ur   hard úd ug ur.
Jarp lit ad ur   Jafn a bród ir.
Kald sinn ad ur   kým i leg ur.
Láng hálf ad ur   let i mag i.
Mjúk lim ad ur   mann úd leg ur.
Nýt i leg ur   not in virk ur.
O lán sam ur   of lát úng ur.
Pálm a vid ur   prýd i leg ur.
Qvöld vok urn ar   qvik fén ad ur.
Rik lund ad ur   rausn ar mad ur.
Sóm a leg ur   síd a vand ur.
Tak mark ad ur   til bún ing ur.

Upp hreß íng ur   und ir ferl i.
Val in kunn ur   vit ur leik i.
Ynd is lég ur   ypp ar leg ur.
Þjód kon úng ur   þurf a mad ur.
Ætt leid íng ur   æ var and i.
Ord ug leik i   øn ug leg ur.

Litla Stúlkan vankunnandi.

Jardþrúdur var lítid, eptirlátsamt barn, sem aldrei var afundin vid leiksystur sínar, þegar þær beiddu hana ljá sér eitthvad af leikfángs-þíngum hennar. Jardþrúdur kunni líka fáeinar fallegar smásøgur, sem henni fórst ofur laglega ad segja, þegar hin børnin óskudu þeß. Hún var ætíd varkár

ad því, ad ata út fetin sín, og hún fór aldrei með ósannindi; en — Jarðprúdur var nú þegar sjø vetra gømul, og kunni ennþá ecki lesa, vesælingur!

17. Vetrar Vika.

Nú er farid ad líða á hann gamla Þorra, børn góð! ecki er nema rúm ein vika eptir af karlinum, enda er yckur nú vel farid ad skila áfram. Hjer sje eg koma sundurláusir þánkar; berid yckur nú ad stafa vel, svo þid getid tekid eptir, hvad þeir segja í frettum. Gud gefi mjer lyst til g: a. l.

Orsøk og Verkan.

Enginn hlutur getur gjort sig sjálfann, allt hefir því sína orsøk. — Orsøk heitir

sá hlutur, sem kémur ödru til vegar, myndar eda framqvæmir þad. — Húsasmidurinn hefir byggt þenna bæ, þad er: verid orsök til hans. — Bærinn er því hans verk, þad er: verkan. — Yfer þetta hefir Ritsmidurinn skrásett, Bókþryckjarinn prentad og Bókbindarinn innbundid þad; þeir eru því orsökin og qrerid þeirra verk eda verkan. — Járnsmidurinn býr til knífa, skjæri, axir, hamra, sög og ljái. — Sólin gèfur af sèr byrtu; þad gjörir ljósid líka. — Eldurinn qveikir ljósid; hann gèfur líka hita. — Skýin í loptinu koma af hita. — Skýin gèfa regn á sumrum,

vegna hita; en á vetrum snjó, ísing og hagl, sökum kulda. — Skyin eru því orsök til regnsins, en kuldinn veldur, ad það verdur að snjó um leid það fellur ígégnum kalda loptid. — Kýr og ær gefa af sér mjólk. — Ur mjólkinni fæst skyr, drafli, ostur, smjör og misa, en hún verdur ad syru. — Saudurinn gefur líka ullu. — Ur ullinni eru búin til fötin. — Fötin eru til skjóls og halda á ockur hita. — Sá sem í fyrstunni hefir búid allt til, hann er líka sú fyrsta orsök til alls. — Gud hefir gjört alla hluti í fyrstu. — Hann hefir skapad heiminn og allt hvad í honum er, lifandi og daudt;

Gud er því sú fyrsta orsøk til heimsins, og heimurinn Guds verk eda verkan; allt þad gott og fagurt, sem vid njótum og sjáum, er honum ad þacka; hann er sú fyrsta orsøk til fædunnar, sem nærir oß, klædanna, sem skýla oß, ljóßins, sem lýsir oß, og til augnanna, sem vid sjáum þad med; allt er þad raunar hans verkan, en sjálfur er hann sín egin orsøk.

18. Vetrar Vika.

Børn! gjørid ecki nemá lítid á Bókstafina, sem núná koma; búsinlega líta þeir út; þeir heita Schwabach (eptir Stad nockrum í Þýdskalandi, med sama nafni, hvar þeir vóru fyrst uppfundnir);

brúkast letur þetta til Manna- og Staða-nafna, einkunnar-orða og merkis atriða, sem sjest á eptirfylgjandi útleggingu vísunnar. Kynnum ockur það þeßa viku. Guð gefi mjer lyst til gott á. I.

A B C D E F G H I K
a b c d e f g h i j k
L M N O P Q R S T U
l m n o p q r ſ s t u
V W X Y Z Þ Æ Ö.
v w x y z þ æ ö.

Hani, Krummi, Hundur, Svín,
A Hestur, Mús, Titlingur,
Galar, krúnkar, geltir, hrýn,
Gneggjar, týstir, syngur.

Utskýring Vísunnar:

Haninn er taminn fugl, reisuglegur vexti, með fagur-rauðum kambi, líkum kórónu, á høfðinu. Konan hans heitir Hæna, þau eru mórauð eða svört á lit, og lifa helzt á korni. Hænan verpir mørgum eggjum, sem eru góð átu. Haninn galar almennast með hverri klukkustund.

Krumminn eða Hrafninn er líka alkunnur fugl, svartur að lit; hann er ótaminn, en gétur þó vanist með mønnum. Gráðugur er hann mjøg; hvar sem hræ er eða hráæti úti á víðavángi, þar er hann óðar kominn, og gjørir sér þar hæverskulaust til góða.

Hundurinn er tamid dýr og býr med mønnum; hann hefir margar dygdir til ad bera: er vinveittur, tryggur fastlyndur og manninum mikid fylgisamur; hann vaktar hús og tún, og er mønnum til mikilla gagnsmuna.

Svínid er líka tamid dýr, óálitlegt ad sønnu vexti, en þó feitlagid mjøg, og þess kjøt, sem heitir flesk, er dágott átu; þad lifir á saur og ýmsu léttvægu fódri, skémdu korni og úrþvætti er kallast draf.

Hesturinn er og tamid dýr, hann er ein sú tiguglegasta og fallegasta skepna, ferdmikill, djarffær, traustur, námfús, tryggur og þolgódur. Hann getur hlaupid og stockid, eins og sending, med fullordinn

mann á bakinu, hálfann, já, heilann dag. Hann hefir mikid hár ofan til á hálsinum fram á høfud, sem heitir fax, og líka hárprúda rófu, sem nefnist tagl. Hesturinn lifir á grasi og gódu hevi á vetrardaginn, og er mönnum til mikillar hægdar, nota og ánægju.

Músin er ótamid og villt dýr, þó hún opt búi í hýbýlum manna; hún er ofurlítil vexti, en fljót og skjót á fæti, grá ad lit med laungum hala. Bærinn hennar er mjó veggjarhola; henni þykir gott allskyns feitæti, korn og braud.

Titlingurinn er ótaminn smá-fugl, hans tegundir eru margar; sumir syngja ofur lipurt, svo sem Canarie-fuglinn, sem

sem flytst híngad stundum frá útløndum, og er látinn í lítid Grinda-hús, sem kallast Fuglá-búr; hann lifir á einskonar sinu korni, sykri og sætindum.

19. Vetrar Vika.

Nú er þegar lidin vika af Góu, sem byrjadi á Sunnudaginn var, get eg til ad viku lidinni, eda í Midgóu, verdid þid búin læra ad þeckja Stafrofid, sem núna kemur; brúkast þad letur tídum á íslendskum bókum, þó þad annars heyri til Lærdóms máli, verdum vid því ad æfa ockur vel í því þessa viku. Gud gefi mjer lyst til gott ad læra!

A B C D E F G H I J K L M
a b c d e f g h i j k l m
a b c d e f g h i j k l m

N	O	P	Q	R	S	T	U	V
n	o	p	q	r	ſs	t	u	v
n	o	p	q	r	ſs	t	u	v
W	X	Y	Z	Þ	Æ	ö.		
w	x	y	z	þ	æ	ô.		
w	x	y	z	þ	æ	ö.		

Gyllini Þánka-reglur í MALSHATTUM.

Aldrei er gód vísa of opt qvedin.
Allt vill lagid hafa.
Auds er vant vid ydjuſemi.
Aſt hylur lytin.
Betri er bidlund bedin, enn brádt rádid.
Betra er heilt enn vel gróid.

Brennt barn fordaſt eldinn.
Djarfur er hvörr vid deildann verd.
Djarfur er óſóminn.
Dygd er gulli betri.
Ekki er gaman nema gott ſé.
Ekki er rád nema í tíma ſé tekid.
Endirinn skyldi í upphafinu skoda.
Enginn verdur ágætur af engu.
Fárr veit hvörju fagna skal.
Fátt um fleſt.
Fátt er þad, ſem fulltreyſta má.
Fátt er ſpárra enn hugurinn.
Gott má af gódum hljóta.
Gott er gódum ad líkjaſt.
Gjörla skal gott nyta.

Hófid er beſt í hvörjum leik.
Hvad elskar ſér líkt.
Hægra ad kénna heilrædin enn halda.
Illur fengur ílla forgengur.
Illur á ílls von.
Kapp er beſt med forſjá.
Kornid fyllir mælirinn.
Lengi man til litillar ſtundar.
Líkur ſækir líkann heim.
Lítid er úngs manns gaman.
Madur er manns gaman.
Mikid skal til mikils vinna.
Mátinn er marghæfaſtur.
Mjór er mikils víſir,
Mörg eru manna mein.

20. Vetrar Vika.

Nú kemur nýtt og nýtt; skodid, Børn! ennþá nýtt letur; skamt verdur ydur góðs á milli. Þetta heitir nú Cúrsiv, eda Snarhandar-letur, og brúkast vid manna og merkis nøfn í látínskum letur-gjørdum, eins og Schwabacher stafirnir í algengu bóka-letri. Gud gefi mjer lyst til gott ad l.

A a B b C c D d E e F f G g H h
I i J j K k L l M m N n O o P p
Q q R r S ſ s T t U u V v W w X x
Y y Z z Þ þ Æ æ ö œ.

Framhald Málsháttanna.

Náttúran er námi ríkari.
Nytur er hvörr sig fædir.

Námfús ydni vinnur allt med vidleitninni.
Opt má lítid laglega fara.
Opt má satt kyrrt liggja.
Opt kann gódann grand ad benda.
Opt hafa litlar vonir ad gódu vordid.
Rétt er best en rángt er verst.
Raunin er ólygnust.
Sannleikurinn er sagna bestur.
Sjaldan veldur einn þegar tveir deila.
Sjaldan er bára stök.
Sjaldan fer betur þá breytt er.
Svo verdur ad taca ár sem þad gár.
Tamur er barns vaninn.
Tvennt er í hættu hvörri.

Uti er þraut þá unnin er.
Ulfur er ſá med úlfum venſt.
Vandi fylgir velſemd hvörri.
Vitid er verdi betra, þo varla fái þad allir.
Vida er mannsins gétid.
Verkid lofar meiſtarann.
Verkin ſyna merkin.
Verdur er verkmadurinn launanna.
Yduin eykur alla ment.

* * * * * *

Þad úngur nemur, gamall hefir.
Þad er litid vit, ad gángaſt fyrir lit.
Þad er ekki allt gull, ſem glóir.
Þeim er mein, ſem í myrkur rata.
Þolinmædin þrautir vinnur allar.
Æran er meſt verd.

Öl er annar madur.
Öl segir allann vilja.
Öllum er batinn bodinn.
Öllum kann yfir ad sjást.

21. Vetrar Vika.

Þid erud nú þegar, elsku Börn! komin svo vel í stöfunina med ad qveda ad og taka saman, ad þid þurfid úr þessu fá ad vita fáeinar fastar reglur ad styđjast vid; enda koma þær þarna;

Stöfunar- og Lestrar-reglur:

Ven þig strax, Barnid gott! á fallegt stöfunar-lag, það býr undir gott lestrar-lag á sídan. — Brýn vel raustina, svo hún sé hrein og hvell, ecki dymm eda murrandi. — Nefn hvern bókstaf svo skírt,

sem gétur, og út-tala adqvædin heldur snøggt enn seint, tak þau, sídan stillt saman í fyrstu, uns ordid er komit heilt, ein brekka hvalt eptirþánka. — Hvørt adqvædi, þegar því fyrsta sleppur af tveggja og fleiri adqvæda ordum, eiskar gjarnast í voru máli ad byrja á hljódstaf, t. d.: stafsur, pilt-ur bækl-ing-ur; nema ordid sé samsett af fleirum ordum, t. d.: blad-sída, tré-skeif, mat-bord. — Varast áttu strax vid adqvædi og ord ad draga seim, og hvørn annann kjæk, því hann gjörir lestur á sídan óáheyrilegann; þessvegna géta ecki allir saadst lesa vel, þó lesa kunni. — Þegar til lestrar kémur, þarf ad laga rómmn eptir efninu, lesa med athygli, stillt og greinilega, og í því falli vandlega athuga eptirfylgjandi

Helztu Skilmerki
Orda og Greina á milli.

, Strik (Comma), sem er hid minnsta skilmerki, og þýdir: ad hika skuli lítid eitt vid í framburdinum.

; Hálfpúnktur (Semicolon), adgreinir þánka, þó í somu meiníngu eda klausu og þýdir: ad staldra skuli lengur vid eda jafnvel anda.

: Tvípúnktur (Colon), bendir til meiníngar, sem vikid er á ad eptirfylgi, og skal hér því anda, t. d.: hann tók þannig til máls:

. Púnktur (Punctum), er hid mesta þagnarmerki, og synir ad klausan sé á enda.

? Spurníngar-merki, (Qvæstio), brúkast ad endadri spurníngu, t. d.: hvad vard um qvedid þitt?

! Upphrópunar, undrunar, eda ávarps-merki (Exclamatio), eptir sem á stendur, t. d.: bid þú nú vid! Gódurinn minn!

= Samtengingar-merki (Devis), brúkast þegar ordi er skipt milli lína, eda þad er sett saman af tveimur, t. d.: penna-sjødur, støfunar-qver.

() eda [] Innilokunar-merki (Parenthesis), innsirklar þánka, sem heyrir til frekari upplýsingar efninu, og sem þessvegna er skotid inn meiníngunni, eins og sjest af framandi nefnum Skilmerkjanna hèr ad ofan.

— Þánka-strik (Pause), brúkast einum þegar hastarlega er vikid frá einu rædu-efni til annars — til adgreiníngar í samrædum — á millum stuttra

sundurlausra þánka — sjá hér að framan bls. 23-25, 28-30, 44-47, 59, 60. — og líka brúkast það margopt fyrir innilokunar-merki.

' Frándáms-merki (Apostrophus), sýnir að hljóðstafur sé úrfelldur, eða egi úr að fellast; t. d.: O sál' ódauðleg mín! ebld' eg heill þína?

Merk: Auk þeirra hjer töldu Skilmerkja, eru:
" Tilvitnunar-merkið (Hyphe),
;; Itrekunar-merkið (Repetitio) og
§ Greinaskipta-merkið (Paragraph.)

22. Vetrar Vika.

Nú endar Góu mánuður á Mánadaginn kemur, og þá eru einar 4 vikur rúmar til Sumars; neyt-

um ockar því vel þeßa vita, kjæru Born! Hjer eru ennþá nockrar adgætsluverdar

Lestrar-reglur:

I einstökum Ritum finnst au brúkad fyrir ø, t. d.: sauk fyrir søk, aullum fyrir øllum, etc.

Au, í framandi túngna nöfnum og ordum, lesist sem á, t. d.: Author eda Auctor, les: Ator, áktor; Augustus, les: Agústus; Paulus, les: Pálus; Saul, les: Sál, etc.

C fyrir framan e, i, y, æ, er lesid fyrir S, t. d.: Cedrus (Vidar tegund), Cerimonia (Tída-stick), citera (vitna til), Cicero (manns nafn), Cyrus, Cæsar, Lucæ, Marci, les: Sedrus, Serimonia, sítera, Siseró, Sýrus, Sesar, Lúse, Marsi. Standi C þarámóti fyri framan a, o, u, er þad lesid fyrir K, t. d.: Cain, Caution (Borgan), Comma, Colon, Curator (Formyndari), Curere (lækna), les: Kain, Kátsion,

Komma, Kólan, Kúrator, kúrere, rett eins og Minnisvísan áqvedur:

C fyri framan o, u, a,
Eins hljódar og væri K;
En fyri framan e, æ, i,
Sem Essi skalt þú qveda' ad því.

J ordum sem koma af Fronsku, lesist ou fyrir ú, t. d.: Courant (gángmyndt), Cours (verdhæd á peníngum), Couvert (umslag), Tour (vegur), les: Kúrant, Kúrs, Kúvert, Túr.

Ph í upphafi ords lesist sem F, t. d.: Philippus, Pharao; les: Filippus, Faraó. Jmidjn ordi sem ff, t. d.: Sophia, Stephan, l. Soffía, Steffan; en í enda sem einfaldt f t. d.; Asaph, Joseph, l. Asaf, Jósef.

T blýstrar, þegar þad stendur í midjn ordi fyri framan i og annann hljódstaf til, t. d.: Marti-

 us,

us, Lectio, Pontius, Auction (uppboð), Visitatio (Skoðunar:för), les: Martsius, Lektsia, Pontsius, áktsíon, Visitatsía.

X lesist sem Ks, t. d.: Xerxes, Xantippe, les: Kserkses, Ksantippe.

Z úttalast eins og seitt-S í upphafi, t. d.: Zion, Zebedæus, les: Sion, Sebedeus, en í miðju optar sem ds, t. d: Nazáreth, l. Nadsaret.

Æ sem e, og œ sem ø, t. d: Æneas, Irenæus, Oeconomus, Fœbus, les: Eneas, Irenes, Økónómus, Føbus.

Bönd og Skammstafanir:

Al. Aln. les: alin, álnir.	Fð. les: Fjórðúngur.
Am. les: Amen.	H. l. heilagur.
Bls. les: Blaðsíðu.	Hra. les: Herra.
Cap. l. Capitula.	Hðr. les: Hundrað.
&c, etc, ꝛc. l. et cetera.	Lpð. les: Lispund.

Mk. les: Mark (16 ß).	Rbß. l. Ríkisbánkaskild.
m. m. les: med meira.	Skpd. l. Skippund.
Mr. les: Monsieur, útalast Mosjø.	Sgr. l. Seigneur, útalast: Sennjør.
No. les: Númer.	Sra. les: Síra.
N. V. l. Nafn verd.	St. les: Sánkte.
o. s. frv. l. og svo framvegis.	S. V. l. Sylfur verd.
Pag. les: Pagína.	ß. les: Skilding.
Pd. les: Pund (32 lód).	t. d. les: til dæmis.
Rdlr. l. Ríkisdalur.	þ. á. l. þeßa árs.
Rbd. l. Ríkisbánkadal.	þ. e. les: þad er.
	þ. m. l. þeßa mánadar.

Merk: J eldri bókum brúkast æ fyrir á og w fyrir ú, t. d.: ængur, þwngur, les: ángur, þúngur; m̃ gyldir vid mm, og ñ vid nn; ꝛ eda ꝵ brúkast fyrir ur, t. d.: kaldꝛ vetꝵ, les: kaldur vetur; z gyldir vid s og annañ bókstaf til, svo sem: þez, lanz, telz, les: þess, lands, telst; breyttur bókstafur í

midju eda enda orðs, gyldir við tvo óbreytta sama heitis, t. dæm.: HaLur, SveiLL, les: Hallur, Steinn.

23. Vetrar Vika.

Til fullkomins lestrar heyrir ennþá, ad þeckja Tölurnar, þeirra myndir og gyldi; þad er yckur því ætlad Viku-verk í þetta sinn, svo þid gétid talid áfram bókstafina, og vitad hvad þeir eru margir; kallast þessar Tölu-myndir Siffru-tala, eda Siffrur, og eru Tíu.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0.
einn	tveir	þrír	fjórir	fimm	sex	sjö	átta	niu	núll

Merk: Af því núllid merkir alls eckert, þegar þad stendur eitt sér, verdur ad setja einhvörn merkjandi tölustaf af hinum nìu fyrir framan

þad, og þá eykst þess sama gyldi um svo marga tugi eda tiu, sem sá stafur þýdir, t. d. : setji eg 1 framan 0, verda þad einir tiu, en setji eg 2 á sama stad, verda þad 2 tugar eda tuttugu, o. s. frv.; höldum nú áfram!

10	11	12	13	14	15	16	17.
tiu	ellefu	tólf	þrettán	fjórtán	fimtán	sextán	sautján

18	19	20	21	22	23.
átján	nítján	tuttugu	t. og einn	t. og tveir	t. og þrír

24	25	26	27	28.
t. og fjórir	t. og fimm	t. og sex	t. og sjö	t. og átta.

Nú er komin bókstafa talan, teljid nú sjálf eptir á fingrunum — þad stendur heima — 2 fingur gánga af í þridja sinni — nú áfram!

29	30	31	40	42	50.
t. og níu	þrjátíu	þrját. o. einn	fjörutíu	f. o tv.	fimtíu.

53 60 64 70 75.
fimt. o. þrír | sextíu | sext. o. fjór. | sjøtíu | sjøt. o. fim.

80 86 90 97 100.
áttatíu | áttat. o: sex | níutíu | níut. o. sjø | hundrad.

108 109 110 111.
hundr. o. átta | hdr. o. níu | hdr. o. tíu | hdr. o. ellefu.

212 313 414.
tvøhdr. o. tólf | þrjúhdr. o. þrett. | fjøgurhdr. o. fjórtán.

515 616 717.
fimhdr. og fimt. | sexhdr. og sext. | sjøhdr. og sjøtján.

818 919 1000.
áttahdr. og átján. | níuhdr. og nítján. | eitt þúsund.

1001 1102 1 8 1 7.
eittþús. o. eim. | 1 þús. 1 hdr. o. 2. | 1 þús. 8 hdr. sjøt.

Merk:

Merk: Hjer af sjáid þid, Børn góð! að eptir þvi sem hvørr tølustafur gengur lengra fram frá hægri til vinstri handar, eptir því eykst hans gyldi tinsinnum meira, enn hins undangángandi, t. d.: 1111, þýdir sá fyrsti 1, eina einingu, sá annar 1, nær vinstri hendi, tíu einingar eda 1 tug, sá þridji 1 næst sømu hendi, tíu tugi eda tiutíu einingar, og fjórdi 1 tiutiu tugi eda þúsund einingar, sem er lesid: Eitt þúsund, eitt hundrad og ellefu. 12,345, les: Tólf þúsund, 3hdr. fjørut fim. 123,456, l. Eitthdr. 23 þúsundir, 4 hdr. 56. 1,000,000, l. 1 millión, eda þúsundsinnum þúsund, eins og kennir hin gamla

Minnis-vísa:

Sig (einingu) mest merkir hinn fyrsti
Mann, tíu qvad annar,
Hundrad þydir hinn þridji (tølustafur);
Þúsund fjórdi (stafur), vel grunda;
Tíu þúsund tel fimta (staf),
Tel hundrad þúsund sjötta,

Sjöunda mér Klerkar kénndu,
Ad kalla Þúsund Þúsunda (Millión).

Til er og annad Tølu-letur, uppfundid af Rómverjum, sem kallast: rómverst Tala; þess myndir eru einúngis sjø bókstafir, nefnilega: I þýdir einn, V fimm, X tíu, L fimtíu, C hundr. D fimhundrud og M þúsund; eptir því sem bókstafir þessir eru samansettir, verdur gyldi þeirra, eins og þid sjáid á eptirfylgjandi

Tølu-rødum:

I.	*II.*	*III.*	*IV.*	*V.*	*VI.*	*VII.*	*VIII.*	*IX.*	*X.*
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
XI.	*XII.*	*XIII.*	*XIV.*	*XV.*	*XVI.*	*XVII.*			
11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.			
XVIII.	*XIX.*	*XX.*	*XXI.*	*XXIX.*	*XXX.*				
18.	19.	20.	21.	29.	30.				

XL. L. LX. LXX. LXXX. XC. C.
40. 50. 60. 70. 80. 90. 100.
CC. CCC. CD. D. DC. DCC. DCCC.
200. 300. 400. 500. 600. 700. 800.
CM. M. MCI. MCCII. MCCCIII.
900. 1000. 1101. 1202. 1303.
MCDIV. MDV. MDCVI. MDCCVII.
1404. 1505. 1606. 1707.
MDCCCXVII. 1817.

Merk: Hjeraf sjest: ad smærri talan eykur vid eptir hina meiri, en minkar hana, ef fyri framan stendur, t. d.: í IV: hjer ad ofan, minkar V um 1, af þvi I stendur fyri framan, en eykur sömu V um 1 í VI, af þvi I stendur þar á eptir; eins er í IX (9), XL (40), XC (90), CD (400) og CM (900).

24. Vetrar Vika.

Fyrst yckur géck vonum framar vel ad telja úr Tölum, vikuna sem leid, þá er yckur, sje eg, ætlad þetta, ad nema hid fyrsta og einfaldasta undirlag í Reikníngi. lítid á! þad er ágæt ment.

Yfir höfud géfast fjórar Reiknings-tegundir, sem eru: ad leggja saman, draga frá, margfalda og deila. Nú skulum vid fyrst reyna til ad

Leggja saman.

Þú áttir í stockinum þínum 4 skéljar.
hann Asbjörn gaf þér . . . 6 —
hve margar áttú þá nú? alls 10 skél.

Lít nú á þær tvær tolur, sem standa þarna hvør upp af annari ofan strikid, seig svo: 6 og 4 eru

10, drag þverstrik undir, og skrifa 10 þar fyrir nedan; það heitir að leggja saman.

Nú viljum vid líka reyna til ad

draga frá.

Það er þvert á móti því að leggja saman, til dæmis:

Í stockinum þínum áttu nú þegar 10 skl.
af þeim gefur þú systur þinni . . 5 —
hvad verda þá margar eptir? svar: 5 skl.

Nú segir þú: 5 frá 10, verda eptir 5, sem þú sjer að standa fyri nedan strikið.

Vid Frádragníngu verdur ætíð að líta eptir því, að minni talan, sem dragast á frá þeirri meiri, standi rétt undir þeßari; því audsært er, að ecki verdur dregin nema minni tala frá meiri.

Nú skulum við vita hvornig gengur með hina 3ju reikníngs tegund, sem heitir að

margfalda:

Fyrst þer þykir svo vænt um skéljar, ætla eg nú að géfa þer í 3 daga, 4 skallegar skéljar hvorn dag; en þú átt í staðinn að segja mér, hvað margar verði skéljarnar til samans, er þú þannig færð.

skrifa með kritarmolanum þínum skeljatöluna, sem þú átt von á dag hvorn, þær eru 4, þar undir dagatöluna, sem eru 3, drag þverstrik undir, og seg: 3svar 4 eru 12, er þú skrifar neðan strikið, sem sýnir summu skeljanna, jeg alls á að gefa þjer. Vel og gott! þú skalt líka fá þær, takist þjer ecki miður með þá síðustu Reiknings tegundina, sem hjer kemur á eptir og kallast:

4	skéljar.
3	dagar.
12	skéljar.

Deiling.

Hún er raunár ecki annad enn Frádragníng, en fljótari og fyrirhafnar minni: Jeg vil, t. d.: gèfa þèr og hinum börnunum bádum, 12 jardepli ad steikja, og skipta þeim í 3 jafna stadi milli yckar, hvé mørg epli mun þá hvort yckar gèta fengid? svar: 4, og set nú dæmid upp þannig:

```
3) 12 (4
   12
   ——
   00
```

Fyrst skrifa eg 3, og set vid þá hálfhríng, þad er barna-talan eda Deilirinn; þar næst 12, sem er epla-talan eda Deilandinn, og segi: 3 í 12 hefi eg 4sinnum, set nú umvendtann hálfhríng fyrir aptan 12, og skrifa þar 4, sem er qvótinn eda hlutatalan, hvørja eg margfalda med deilirnum, og segi: 3svar 4 eru 12, þá set eg undir deilandann, og dreg þverstrik fyrir neden, segi nú: 12 frá 12 verdur eckert eptir, skrifa því 00 (null) nedan strikid, sem sýnir, ad 4 epli eru í hlut, en

enginn afgángur. Med Frádragningu kuñi þetta líka ad gjörast, þegar á vöru 3svar dregnir frá 12, en þad er miklu seinlegra.

25. Vetrar Vika.

Lídur á lærdóms-ydkana tímann, Börn góð! nú er vel hálfnadur Einmánudur, skjerdtar 2 vikur til Sumars; er yckur nú, til frekari æfingar og eptirþánka, ætlad næstu viku ad lesa um Tídina, og hennar himislegu skipti; takid vel eptir Því!

Um Tídina.

Tídin er einhvor sú dýrmætasta gáfa Guds. Hún er manneskjunni veitt til framfara í gódu og gagnlegu, svo hún geti fyrir þad vordid fullkomnari, og hæf til sælu sídarmeir.

Tídinni er skipt í Aldir, Ár, Misseri, Árstídir, Mánudi, Vikur og Daga.

Ein Öld er 100 ára tími.

Í Ári reiknast 2 Misseri, Vetur og Sumar, en 4 Árstídir, sem eru: Vetur og Sumar, Vor og Haust; hvort Misseri er því helfingur, en hvor Árstíd fjórdúngur af Ári.

Einn Mánudur reiknast almennt 4 Vikur eda 28 dagar; verda þá 13 þvílíkir Mánudir í Árinu. Almanaks Mánudir eru einúngis 12, því þeir eru lengri, hafa 7 þeirra 31 dag, hinir 30, nema Febrúarius, sem hefir 3 ár samfleytt 28, en 4da hvort ár, sem kallast Hlaupár, 29 daga.

Mánudirnir heita:

1.) JANUARIUS, eda Midsvetrar-mánudur, hefir 31 daga, med honum byrjast árid, hann

hálfnar veturinn. Fyrra part þeßa mánad er Brundtími saudfjár.

2.) FEBRUARIUS, eda Föstugángs-mánudr hefir 28 daga, og 1 betur á Hlaupári, búa karlmenn sig til fiskiveida í verstødum.

3.) MARTIUS, eda Jafndægra-mánudur, hi 31 daga, nú er vertíd vid sjó, og vorid byrj

4.) APRILIS, eda Sumar-mánudur, hefir daga, þá byrjar Sumar Mißirid, lengir da og minka opt frostharkur.

5.) MAJUS, eda Fardaga-mánudur, hefir daga, þá er unnid á túnum, sád til matur saudburdur hefst og fuglar verpa.

6.) JUNIUS, eda Nóttleysu-mánudur, hefir daga, þá er lengstur dagur, nú er plantad k rvid saudfje, lømbum:ært frá og rekin á afre

7.) JULIUS, eda Midsumars-mánudur, hefir 31 daga, þá eru dregin ad búfaung, flutt í sel, farid á grasafjall og byrjadur sláttur.

8.) AUGUSTUS, eda Heyanna-mánudur, hefir 31 daga, þá standa yfir heyannir, hyrdt tún og yrktar engjar.

9.) SEPTEMBER, eda Addrátta-mánudur, hefir 30 daga, þá enda heyannir, en byrjast Haust-id, gjörd fjallskil, hyrdtar maturtir.

10.) OCTOBER, eda Slátrunar-mánudur, hefir 31 daga, þá byrjar vetrar-miþirid, nú er færd myki á tún, slátrad búfje og börn byrja stofun.

11.) NOVEMBER, eda Ridtídar-mánudur, hefir 30 daga, þá er settst ad vid ullar-vinnu og hyrdtur búsmali.

12.) DECEMBER, eda Skammdegis-mánudur, hefir 31 daga, hann endar árid, þá er styttstur dagur en vøkur lengstar.

Ein Vika er sjø Dagar, er svo heita: Sunnudagur, Mánadagur, Pridjudagur, Midvikudagur, Fimtudagur, Føstudagur, Laugardagur.

Einn Dagur, eda Sólarhríngur, sem hjá oß reiknast frá Midnætti til Midnættis, er 8 Eyktir eda Dagsmørk, sem heita:

Midnætti, Otta, Midurmorgun, Dagmál, Hádegi, Nón, Miduraptan, Náttmál; hver Eykt er 3 Klukkustundir, eda 24 í sólarhríngnum; Ein klukkustund er 60 Minútur, og ein minúta 60 Sekúndur.

Merk: Stjørnufródir reikna daginn frá Hádegi til Hádegis daginn eptir.

26. Vetrar Vika.

Hana nú! sídasti viku-skamturinn er einúngis eptir, nuun yckur ecki hvad sizt takast med hann, svo endirinn verdi besiur, því fagnadarsælla verdur yckur Sumarid á Fimtudaginn kemur; þá fer bústadur ockar, Jordin, úr því ad taka uppá sig græna vidhafnar skrúdann sinn; gledi og gaman er til þess ad þenkja; vid fáum lika góda bendíngu um þad í efninu sem núna kemur.

Um Jordina.

Jordin er falleg og furdu stór. Margfaldt stærri er hún, enn sjónhríngur sá, sem vid getum deilt med augunum. Skøpulag hennar er eins og hnattar eda hnoda, og hvad furdanlegast er, hún er

sífeldt ad snúast um í kríng, og fljúga fram og' aptur ílausu lopti. Mikid af Jardarhnettinum er þakid sjó og vøtnum, svo ecki er nema lakur einn þridjúngur hans þurrt land.

Menuirnir byggja á þurrlendinu, sem teljast ad vera þúsund milliónir, en hvør millión er þú, sundsinnum þúsund. Fiskurinn sveymar í sjó og vøtnum, en fuglinn fløgur í loptinu.

Á Jørdunni vex Gras, Urtir, Trje og allra handa ávextir, mønnum og skjepnum til margfaldra nota. Manneskjan neytir koras, jurta, aldina, mjólkur, kjøt- og fisk-matar, eggja, etc.; en skjepnurinn fódrast á grasinu.

Trjed er einn sá þarfasti ávøxtur, og ómißandi til húsabygginga, skipasmídis og margfaldra naudsynja áhalda.

Ur Jördunni fást Gimsteinar, svo sem: Demant, med hvorjum glerid er skorid, Rúbin, Saphír, etc. og Málmar, svo sem: Gull *), Sylfur, Kopar, Tin, Blý, Járn, og margar fleiri málm-tegundir, sem mennirnir brúka ser til þarfa, til prýdis, hægdar, verkfæra og varnar.

Demantinn er raraſti Gimsteininn, Gullid dýrmætasta Málm-tegundin, en Járnid allra naudsynlegast. Ur því er smídadur hnífurinn til ad borda med, skjærin ad klippa med, ljárinn ad slá med, og ótal fleiri naudsynja verkfæri.

---

*) Af medal Al-málma er Platína eda Hvítagull hid kostulegasta; þad er járni hardara, ordugra ad bræda og edlis-þýngra enn rauda Gullid. Sídan árid 1736, hefir þad fengist frá Perú í Sudur-Ameríku.

A Jördunni eru margar mishædir, svo sem: Fjöll, Heidar, Hálsar, Hólar og Hryggir. Fjöllin draga ad ser Skýin. Ur skýunum kemur Regnid, sem fellur yfir jördina henni til frjófgunar.

Fram um dalina milli fjallanna renna Elfur, Ar og Lækir, sem gefa gott vatn. Uppí Arnar gengur Lax og Silúngur úr siónum fram til sveita.

Upp úr hafinu standa storar Eyar, Hólmar og Skjer um alla jördina. Ein af þessum eyum er landid, sem vid byggjum, þad liggur nordarlega á hnettinum og heitir Island, hafdi, árid 1801, 47 þúsund, tvöhundr. og 7 innbúa, hvaraf 311 í Kaupstadnum Reykjavík; stórt er land þetta ad vísu, en þó ofurlítill partur af jördunni allri. Af því þad er umflotid af sió á allar sídur, kallast þad Eya, en í fornöld, þá er Naddoddur víkingur

fann þad fyrstur, nefndi hann þad Snæland, þar nærst hjet þad Gardarshólmur, og sídast Island.

Í sjónum er ótal margt fiskakyn; úr honum veidist: Þorskur, Ísa, Skata, Heilagfiski, Hrogn-kelsi, Steinbítur, Háfur, Hákall og margt fleira, ockur til lífs vidurhalds.

** ** **

Svona hefir gódur Gud dásamlega tilbúid jørdina; mikid hagur smidur má hann vera, mikid máttugur, mikid vís og mikid gódur; æ! látum ockur þykja ofurvænt um hann, lofum hann og þøck-um honum, og byrjum med því hugarfari Sumar-id á morgun, og syngjum þá med andakt Sálmin No. 257: Guds gædsku prísa, etc.

Merk: Varla mun nockru medal-gáfudu Barni verda afmarkadir Víkuskamtar ofsætlan, ef lag-lega er áhaldid, og þegar þau veturinn fyrir lært hefdu ad þeckja bókstafina af spjaldinu.

Hinum daufari verdur þá ad ætla minna, sitja aldrei lengi vid í einn, heldur minna opt á um daginn, en lítid í senn, því ydnin eykur alla ment, og dropinn holar steininn.

Margfoldundar Tabla.

9sin. 9 eru 81	8sin. 8 eru 64	7sin. 7 eru 49
8 — 9 — 72	7 — 8 — 56	6 — 7 — 42
7 — 9 — 63	6 — 8 — 48	5 — 7 — 35
6 — 9 — 54	5 — 8 — 40	4 — 7 — 28
5 — 9 — 45	4 — 8 — 32	3 — 7 — 21
4 — 9 — 36	3 — 8 — 24	2 — 7 — 14
3 — 9 — 27	2 — 8 — 16	
2 — 9 — 18		
6sin. 6 eru 36	5sin. 5 eru 25	4sin. 4 eru 16
5 — 6 — 30	4 — 5 — 20	3 — 4 — 12
4 — 6 — 24	3 — 5 — 15	2 — 4 — 8
3 — 6 — 18	2 — 5 — 10	2 — 3 — 6
2 — 6 — 12	2 — 3 — 6	2 — 2 — 4

Til Kénnenda.

Auk hinna einstöku ávísana, sem skíríngar-greinir, á fáeinum stödum í qverinu, gëfa um kénnslu-máta þess efnis, er þær heyra til, vil eg til frekari adgætslu og leidarvísirs þeim kjæru Foreldrum og Kénnendum, sem nota vildu þetta Stöfunar-qver, stuttlega greina, hvörnig eg hygg þad brúkad yrdi med bestu notum.

1.) Væri þad í öndverdu ósk-ráð, strax sem Börn fara bera kénnsli á og gëta

nefnt limina á sér og hlutina umkríng sig, þá undireins kenna þeim ad stafa til enna léttustu einsadqvædis-orda, t. d.: vildi foreldrid spyrja barnid: Hvad heitir þetta? þá um leid stafa fyri því hlutiñ, og láta þad hafa eptir, svo sem: hár hár, kinn kinn, hend hønd, háls háls, kné kné, tár tár, skyr, spónn, sleif, og fl., eptir atvikum lidkar þad bædi málfæri barnsins og rydur mun greidari veg til stöfunar á sídan af qverinu.

2.) Er ætlad svo til, ad Oktav-blad þad, sem Stafrofid er prentad á med stóru letri fremst í qverinu, verdi skorid út, og límt á eins stórt tréspjald, gefid

ſidan börnum vid og vid í hendur, ſvo ſem gërſemi, Þegar vel liggur á Þeim, en um leid, ætti ſýna Þeim Þar bók-ſtafina, og Þannig kynna Þeim Þeirra myndir og heiti; en ſem barnid væri búid læra ad Þeckja Þá nockurnveginn, ſkyldi Kennarinn ſýna Því fyrſt, og Þar eptir láta Þad ſýna ſér, á ſpjaldinu, ſtafina, er lœju til einhvørs ſmá-ords, ſem hann nefndi fyrir Því; ſpyrdi hañ, t. d.: hvørjir bókſtafir liggja Þarna til b ó k bók, q v e r qver, ſ p j a l d, o. ſ. f. ætti Þetta gjoraſt á Utmánudum vet-urinn ádur enn byrja ſkyldi ſtofun af ſjálfu qverinu veturinn eptir, Þó ecki fyrr eñ barnid væri $3\frac{1}{2}$ eda fullra 4 ára.

3.) Nú er byrjad á qverinu, þegar barnid er vel á 5ta ár komid; skyldi þá fyrst bera saman stafina á spjaldinu vid þá á qverinu, minna 3svar eda 4sinnum á dag hvørn, en aldrei láta dag úrfalla til Sumarmála, nema þoł ad eins, ad hid fyrisetta væri vel af hendi leyst.

4.) Fyrisagnir og skíríngar-greinir, sem fyrirkoma, eru einkanlega ætladar þeim, er kēña — sem optast eru bóndi og húsfreya — til gløggvunar, en ecki bornum, medan skilníng brestur, til stofunar. Annars er þetta Barna-gull frá upphafi til enda, ætlad bornum til fyrstu lestrar æfíngar, og ætti ecki yfirgefast, fyrr enn þau væru vel stautfær, og hefdu numid

innihaldid til hlýtar. Ur þvi mætti fá þeim í hendur Sumargjöf handa Börnum, Campes Sida-lærdóm og Sálar-frædi, Náttúruskodaranñ, Gallettis Kénnslubók og fl., sem allt eru ágætar, útvaldar Barna-bækur.

5.) Ad Qverinu er skipt í Viku-skamta, er ecki í þeirri veru, ad börn, yfir höfud, fái þvi aflokid á einum vetri, þó ecki se efandi, ad mörg gëfist svo gáfud, ad ecki yrdi þad ofvaxid; heldur ördfar þad lyst og alúd, þegar barnid veit fyrifram, hvörsu lengi þad á ad stafa eda lesa í einu, og hlackar þvi meir til frítímans á eptir.

Adal-reglunni: frá audveldara til þyngra, hefir eg med alúd fylgt í Bæklingsins logum, og varid til þeß lángri eptirtekt, athygli og erfidi, ad finnast henni trúr, rádfært mig vid reynsluna og Ritgjordir náfnfogadra inn- og út-lendra merkis-manna í Kénnslu-frædum, svo sem: G. Prófasts Pálssonar Støfunar-Barn, útkomid í Hrappsey 1782, Drs. A. H. Niemeyers Grundsætninger for Opdragelse og Undervisning, Peder Jensens, Prófessor K. L. Rahbeks og Prestsins P. Thonboes A B C og Læsebøger, og borid sídan verk mitt undir augu og álit yppursta Kénnenda og Lærdóms Framara í Landi voru, sem gáfu

Því góða raun og systu mig til þeß Utgáfu, hverja eg því dyrfist audmjúkast ad sela þeirra, og fleiri Valmanna, adhlynníngu og fylgi, til framqvæmda gódri ætlun og nytsemi þeirri, er vonast querid — eptir fyrilögdum reglum notad — geti til vegar komid medal Landa minna.

Framar vil eg þeß geta: ad hiñ fyrsti Hvatamadur fyrirtækis þeßa, var sá fjölfesni Gáfumadur, Bók-Faktor Hra. G. J. Schagfjord, sem sannfærdur um þvílíks Barna-qvers nytsemi, var í fritímum farinn ad leggja sjálfur hönd á verkid, og hvatti mig sídan til þeß framhalds; hefir þad nú legid undir þjel minni nockur ár.

Yrdi nú Tilraun þeßi svo heppin, ad ná Alþýdu hylli, er enn á reidum hondum Lestrar-qver, lagad handa Börnum, med sex Vísinda-brotum, sem þar eptir er skipt í 6 Vetrar-mánudi, svo sem framhald eda sjö deild qvers þeßa, 5 eda 6 arkir ad stærd.

Upplýsingin er vist dygdarinnar lukt og ljósberi, er þar bádar manneskjunnar fanni ádall; gjæri nú qver þetta tendrad litla Týru handa heñar ýngsta aldri, glæddi þad góda von um, ad med tídinni Ljós af yrdi, og þá væri gódu fyrir velmeint smak goldid.

Melum í Borgarfirdi, þ. 31ta Dec. 1816.

B. Arngrímsson.

